

Eğitim Psikolojisi Ders Notları

EğİTİM PSİKOLOJİSİ 1.ÜNİTE

BİREYİN GELİŞİMİNDE EğİTİM SÜRECİNİN ROLÜ

Bireylerin yaşam boyunca düzenli ve sistemli olarak değişmesine Gelişim diyoruz bu değişimler ise büyüme , olgunlaşma ve öğrenme süreçleri diye adlandırdığımız yollarla gerçekleşmektedir.

Bireyin yeteneklerinin belirlenmesinde kalıtsal faktörler oldukça belirleyici olmakla birlikte bu potansiyelin nasıl ve ne kadar ortaya çıkacağını belirlemede ailenin , okulun ve toplumun özellikleri etkili olmaktadır.

Çağdaş eğitim anlayışı öğrencilerin fiziksel , bilişsel ve psikososyal gibi tüm gelişim alanlarında bir bütün olarak gelişmelerini sağlamayı amaçlar.

Geleneksel eğitimde kültürel birikimlerin bireylere aktarılması hedeflenirken çağdaş eğitimse ise her yönden gelişim , etkin biçimde uyum sağlama ve toplumun gelişimine katkıda bulunma işlerir.

Geleneksel eğitim anlayışında öğretim ve yönetim hizmetleri veriliyor çağdaş eğitim anlayışında ise bu iki kavramın üstüne kişilik hizmetlerini de ekliyoruz.

Kişilik hizmetlerinin öğrencilere sağladığı olanaklar ise ; sağlık , sosyal yardım , rehberlik , özel yetiştirme ile sosyal ve kültürel hizmetler.

Çağdaş eğitim anlayışı öğrencinin gelişimine yönelik konu ve öğretmen merkezli bir anlayış yerine öğrenci merkezli bir anlayış sergilemektedir.

Öğretmenlerin öğrencilerin gelişimsel özelliklerini bilmesi , bu gelişimsel özelliklere göre nasıl ve ne kadar öğrenebileceklerini anlayabilmesi , öğrenciler hakkında çeşitli yöntemler ile bilgi toplayarak yeterince onları tanıyabilmesi gerekir.

EğİTİM VE PSİKOLOJİ İLİŞKİSİ

Bireyin gelişiminde öğrenme yaşantıları bebeklik yıllarında çoğunlukla aile ortamında geçirilen yaşantılar ile sınırlıdır.

Ancak ,ilk çocukluk yıllarından itibaren ailenin yanısıra eğitim kurumları da öğrenme yaşantıları sunarak bireylerin gelişiminde önemli bir rol üstlenir.

Çocuk, okul öncesi kurumlara devam ederek planlı ve programlı öğrenme yaşantıları geçirmeye başlar. Eğitim süreçleri ise okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yüksek öğretimdir.

Eğitim sürecinde bireylerin önceden belirlenmiş amaçlar doğrultusunda davranış değişikliği gerçekleştirmeleri beklenir. Okul öncesi yıllarında öğrenciler paylaşmayı, dayanışmayı, sorumluluk almayı, birlikte iş görmeyi , birlikte yaşamayı, kendi kişisel bakımını gerçekleştirmeyi öğrenirler.

İlköğretim ilk yıllarında okumayı, yazmayı, basit matematiksel işlemler yapmayı öğrenirken ilerleyen yıllarda kendi vücudunu, doğayı ve çevresindeki olayları öğrenmeye ve değerlendirmeye başlarlar

Ortaöğretim yıllarında ise soyut düşüncenin gelişmeye başlaması ile soyut kavramlar ile kendi düşüncelerini ifade etmeye, olaylar arasında sebep sonuç ilişkisi kurmaya , kendi ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir meslek seçmeye başlar.

Yükseköğretim yıllarında ise bir mesleğe hazırlanırken aynı zamanda çevresiyle yakın ilişkiler geliştirmeyi öğrenirler.

Eğitim ortamında öğrencilerin davranışlarını anlayabilmek için insan davranışını ve bu davranışları altındaki süreçleri inceleyen ve açıklamaya çalışan psikoloji biliminin bulgularından ve açıklamalarından yararlanır. Bu şekilde eğitim daha nitelikli ve çağdaş bir şekilde gelişecektir.

Eğitim ve psikoloji bireyin davranışları ile ilgilenir psikoloji davranışı ve altında yatan nedenleri araştırırken eğitim ise bireyde istendik davranış değişikliği yapmaya çalışır.

Bu arada James'in ünlü sözü " psikoloji bir bilim öğretim ise bir sanattır "

Kalıtsal ve çevresel faktörlerin eğitim sürecinde bireyler arasında ortaya çıkan bireysel farklılıklar üstünde etkisi vardır.

EğİTİM PSİKOLOJİSİNİN DOğASI

Eğitim psikolojisi öğrenme – öğretme sürecini inceleyen bilimsel bir çalışma alanıdır.

Geleneksel olarak eğitim psikolojisi genel , sosyal , gelişimsel , çocuk psikolojisi ve bireysel farklılıklara ilişkin elde edilen bulguları sosyal , ahlaki ve akademik öğrenmeyi içeren öğrenme süreçlerini daha iyi anlamayı ve yardım etmeyi amaçlar.

Eğitim psikolojisi çocukların ve yetişkinlerin zihinsel, duygusal, sosyal fiziksel davranışlarını incelemekle öğrenmenin niteliğini ve kalitesi etkileyen faktörleri keşfetmeye çalışır. Öğrenme ve öğrenme çevresine yönelik çeşitli hipotezler üretmek bunları sistematik çalışmalar ile test eder ve çözümler üretir.

Genel kabul gören düşünceye göre eğitim psikolojisinin kendi teorileri, araştırma yöntemleri, problemleri ve teknikleri ile ayrı bir çalışma alanı olduğu kabul edilir.

Geçmişten günümüze eğitim psikolojisi alanında çeşitli bilgiler ortaya koyarak eğitim sisteminin ve eğitim anlayışının gelişimine katkıda bulunan bilim adamlarını W.James , J.Dewey , E.L.Thorndike öncü kuramcılar olmak üzere Skinner , B.Bloom diye sıralayabiliriz.

Ayrıca eğitim psikologları öğrencinin yaşamının sosyo-duygusal yönlerini de artan biçimde odaklamakta , okulu sosyal bir çevre olarak görmekte ve eğitimde kültürün rolünü incelemektedirler.

Eğitim psikolojisi kullandığı bilgilerin çoğu psikolojinin uzmanlık dallarından elde edilen bilgilerden oluşur.

EğİTİM PSİKOLOJİSİNİN BOYUTLARI

Eğitim s¼recinde ve ¼zellikle sınıf ortamında ¼zellikle diyorum ¼nk¼ eğitim psikolojisi en ¼ok sınıftaki ¼đretme ve ¼đrenme s¼re¼leri ile ilgilenir. ne demiştik ¼zellikle sınıf ortamında gelişim psikolojisinin bilgilerini ve ¼đrenme psikolojisinin ilkelerini kullanma eğitim psikolojisinin temel boyutlarını oluşturur.

Piaget'in Bilişsel gelişim kuramı , ¼ocukların bilişsel gelişime veya d¼ř¼ncenin gelişimine ilişkin bilgileri ortaya koyar.

EğİTİM PSİKOLOJİSİ VE ¼đRETMEN SORUMLULUKLARI

Bir bilim olarak eğitim psikolojisinin amacı , ¼đretmenlerin ¼đretim durumlarında etkili bir bi¼imde kullanabileceği bilgiyi araştırmaktır.

Eğitim psikolojisi ortaya koyduğu bulgular ile ¼đretmenlerin nitelikli bir bi¼imde ¼đrenme ve ¼đretme s¼recini ger¼ekleřtirmesinde katkıda bulunur.

¼đretimsel s¼re¼ ; ama¼ları se¼me, ¼đrenci ¼zelliklerini anlama, ¼đrenme s¼recinin doğasına ilişkin fikirleri anlama ve kullanma, ¼đretim y¼ntemleri se¼me ve kullanma ve ¼đrenci ¼đrenmesini değerlendirme olmak ¼zere beş temel s¼re¼ i¼erir. Bu g¼revlerin her biri hem ¼đrencide hem de ¼đretmende probleme sebep olabilir. ¼rnek vericek olursak ¼đretmen yararlı olan ama¼ları hedefleri se¼mede problem yaşarken ¼đrenci ise ¼đretmenin kendisinden ne istediğini ve ne ama¼ladığını d¼ř¼nerek problem yaşar. Dolayısıyla ¼đretmen ama¼larını se¼erken eğitim psikolojisi ¼er¼evesinde ¼đrencilerin gelişimsel ¼zelliklerini dikkate almalı ve ¼ok y¼nl¼ olabilmelidir.

Her ¼đretmen adayının eğitim psikolojisini bilmesi bu ders kapsamında gelişim psikolojisi ve ¼đrenme psikolojisi konularını iyi kavramaları gerekir.

2. ¼NİTE

GELİŞİMİN TEMELLERİ

Bir değerilişim s¼reci olarak gelişim , fiziksel, bilişsel ve psikososyal gelişim alanlarında yaşam boyu devam eder. Gelişim psikolojisi ; d¼llenme ile başlayan insan yaşamının , bir h¼creden gittik¼e bir bebeğe , bir ¼ocuđa, bir ergene ve birde yetişkin nasıl d¼n¼řt¼đđ¼n¼ incelemektedir.

(Biyolojik olarak hepimiz aynı organizmaya sahibiz.)

Gelişim psikologları, insanlar arasında yaşam boyunca ortaya ¼ıkan ortak ve ayırt edici ¼zellikleri ve bu ¼zellikleri ortaya ¼ıkaran fakt¼rleri belirlemeye ¼alıřır. Bu nedenle, kalıtımsal olarak getirilen ¼zellikler ile s¼rekli değerilişen dinamik ¼evre arasında etkileşimleri ve bu etkileşimlerde bireyler pasifmi yoksa aktif mi bir rol oynadığını da araştırmaktadırlar.

Gelişim bireylerin bireylerde yaşamın başlangıcından sonuna kadar ortaya ¼ıkan sistematik ve ardışık ¼zelliđe sahip niteliksel ve niceliksel değerilişmelerdir. En genel anlamıyla "değerilişmeyi" ifade eder. Fakat gelişime ile değerilişme aynı kavramlar değerildirler , raslantı ile geliřig¼zel d¼zensiz değerilişmeler gelişim değerildir. Sistematik ve organize olmuş ardışık yani birbirini takip eden değerilişimler ise gelişim adını alır. Ayrıca gelişim kavramı psikologlar arasında biyolojik bir kavram olarak adlandırılır. Gelişimsel değerilişim niteliksel ve niceliksel olarak iki t¼rl¼ ger¼ekleřir ; Niteliksel değerilişim , yaşam boyunca insanların fonksiyonlarındaki değerilişmelere karşılık gelmektedir. ¼rneđin , okul ¼ncesi ¼ocuklarda g¼r¼len ben merkezci d¼ř¼ncenin ilkokul d¼neminde yerini empatik d¼ř¼nceye bırakması. Niceliksel değerilişim , insan gelişiminde miktardaki , sıklıktaki, b¼y¼kl¼kteki ve s¼redeki kolaylıklarla ¼l¼¼lebilen ve g¼zlenebilen değerilişimlerdir. Bunada ¼rnek vericek olursak , ağırlık, boy uzunluğu, kelime hazinesi ve eğitim yılı.

GELİŞİMİN ALANLARI

Gelişim bir b¼t¼n olarak fiziksel, bilimsel ve psikososyal gelişim alanlarında ger¼ekleřmektedir.

- Fiziksel gelişim ; Doğum ¼ncesi gelişimle başlayan kişinin bedeninde ve anatomik ¼zelliklerinde meydana gelen, ağırlık, boy uzunluğu, organ yapıları ve sistemleri ile erinlik ve ileriki yaşlara kadar devam eden değerilişimleri kapsamaktadır. ¼rnek olarak bebeklerin y¼r¼me, elle tutma, tuvalet alışkanlığı gibi motor becerileri verilebilir.
- Bilişsel gelişim ; Zihinsel aktivitelere ortaya ¼ıkan g¼cl¼ biyolojik temellere sahip, algı, bellek, d¼ř¼nme, problem ¼özme, akıl y¼r¼tme, dil gibi zihinsel aktivitelere değerilişmeleri kapsamaktadır. ¼rneđin, bebeklik d¼neminde nesne devamlılığının kazanılması ile birlikte bebeklerde refleks d¼zeyde tepki vermektan zihinsel işlemleri kullanmaya doğru bir ge¼iř olmaktadır. Ayrıca dil gelişiminde de bebekler, ağlama, agulama, cıvıldaama, tek s¼zc¼k evrelerinde değerilişmelere g¼sterirler.
- Psikososyal gelişim ; Bir kişinin duygu, motivasyon, değer yargıları, kişilik ve diğer insanlarla ilişkileri ile ilgili olan değerilişmeleri kapsar ¼rn. Bebeklik d¼nemi i¼erisinde bebekler kendileri i¼in ¼nemli olan diğer kişilerle duygusal bir bağ kurarlar bu bağlanma s¼recinde sosyal ¼evrelerini ve ¼zerkliklerini geliştirerek bir sosyal benlik oluştururlar. Aynı zamanda psikososyal gelişim i¼in temel olan g¼ven duygusunu geliştirirler. Bir alandaki her hangi bir değerilişme incelenirken bu değerilişmeye diğer alanlardaki değerilişmelerin etkileri ve bunların etkileşimi dikkate alınmaktadır. Psikososyal gelişimdeki değerilişmeler sosyal-duygusal s¼re¼ler ile ortaya ¼ıkmakta ve yaşam boyu s¼rmektedir.

GELİŞİMİ BELİRLEYEN FAKT¼RLER

- Kalıtım ve ¼evre tartişmaları ;

Gelişimde kalıtım çevre tartışmaları, ilk başlarda hangi faktörün daha önemli olduğu üzerinde ,daha sonraları bilim adamları bu sorunun gereksiz olduğunu düşünerek farklılıkların oluşumunda kalıtım ve çevrenin ne kadar etkili olduğu üzerinde yoğunlaşmışlardır. Sonuçta insan yaşamında kalıtım ve çevre daima birbirine geçmiştir ve bu şekilde sürekli etkileşim halindedir.bubnunla birlikte gelişimin bazı özellikleri (göz ve saç rengi, yürüme ve benzeri) ortaya çıkmasında kalıtımın rolü (araba kullanma, kitap okuma vb.) ise çevrenin rolü daha fazladır. Sonuç olarak günümüzde kalıtım ve çevrenin etkileşmesi hakkında hangisi ve ne kadar soruları yerine her ikisinin nasıl etkileştiği sorusuna cevap aranır.

- Kalıtımsal faktörler ;İnsanları diğer canlılardan ayıran bazı ortak özellikler türe özgü kalıtımlı oluşmaktadır. Örn. Yürüyelemek ve konuşabilmek. Algısal yeteneklerimiz insan türünün sürekliliğini sağlamaktadır.

İnsanlar arasındaki bireysel farklılıkların oluşmasında kalıtımsal faktörler etkilidir. Bu etki ; erkek sperm hücresinin kadın yumurta hücresini döylediği an başlar. Genler hücre çekirdeklerinde yer alan kromozomlarda olur. İnsan hücrelerinde 22 çift otozom kromozomları 23. Çift ise cinsiyet kromozomu olarak 23 çift kromozom bulunur. Bunların yarısı anneden yarısı babadandır. Erkeklerde XY kromozomu bulunurken kadınlarda ise sadece XX kromozomları bulunur. Kromozomların oluşmasında genlerin baskın (dominant) veya çekinik(resesif) olmaları önemlidir. Örn. Göz renginin belirlenmesi. Göz, saç, ten rengi gibi bazı özellikler tek bir gen çifti tarafından kontrol edilir. Renk körlüğü ve hemofili hastalığıda tek bir gen çiftine bağlıdır, ve çekinik genlerde ortaya çıkar. Genlerin baskın veya çekinik olmalarında ki ayırmda genotip ve fenotip kavramları ortaya çıkmıştır. Genotip, bireydeki genetik özelliklerdir. Fenotip ise genotipe bağlı olarak bireyin sahip olduğu gözlenebilen özellikleridir. Örn. Bireyin boy uzunluğu fenotip ; genetik özelliklerin genotip beslenme geçirilen hastalıklar ve egzersiz gibi çevresel etkenlerle etkileşimine bağlıdır.

- Çevresel faktörler ;Çevresel faktörler doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası olmak üzere üçe ayrılır. Doğum öncesi çevresel faktörler; annenin beslenmesi, geçirdiği hastalıklar, ilaçlar ve kimyasal maddeler, sigara ve alkol kullanılması , radyasyona maruz kalınması ve duygusal durumlarıdır.

Doğum sırasında çevresel faktörler; fetüsün yeterince oksijen alamaması, göbek kordonun fetüsün boynuna dolanması, doğum kanalında bebeğin bazı travmalara maruz kalmasıdır.

Doğum sonrasında çevresel faktörler; beslenme, tıbbi bakım, ilaçlar, fiziksel kazalar gibi fiziksel faktörlerdir.

Bunların yanısıra ; aile, yaşlılar, okul, sosyo-ekonomik gruplar, kitle iletişim araçları, kültür, işdünyası, sosyal ve dini kurumlar gibi sosyal faktörlerde gelişimi etkiler. Bebeklerde fiziksel ve sosyal faktörler bir arada zihinsel gelişimi etkileyebilirler.

Doğum öncesi dönemde kötü ve yetersiz beslenmiş bebekler genellikle çevredeki seslere ve ışığa tepki veremeyen kayıtsız ve ilgisiz kalan ve uyarıldıklarında öfkelenen bebekleridir. Bu bebeklerden evde kalanlarda bir takım gelişimsel hasarlar ve engeller ortaya çıkabilir. Bu bebeklerde günlük eğitimsel programa alınanlar ise daha fazla dikkat ve bakım onları türlü gelişimsel hasarlardan korumuştur.

Antrojen kimlik ; bireyin hem kadın hemde erkeklere özgü olan cinsiyet rollerini kendi cinsiyeti içerisinde barındırmasıdır.

GELİŞİM İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Gelişimi oluşturan değişiklikleri anlamak için büyüme, olgunlaşma, öğrenme ve kritik dönem/duyarlı zaman kavramlarını bilmek önem taşımaktadır.

- Büyüme ; Büyüme , bireyin bedeninde meydana gelen fiziksel ve fizyolojik değişikliklerdir. Bu değişiklikler pozitif yönde olunca büyüme olur, yaşamın son yıllarındaki vücut organlarındaki kademeli bozulmaları içeren değişimler büyüme olarak adlandırılmaz. Büyüme genelde yaşamın ilk dönemlerinde ve ergenlik boyunca devam eder, cinsel olgunlaşmaya yanaştıca azalır. Bir çok bitki ve balık türünde ise ölünceye kadar sürer.
- Olgunlaşma ; Düzenli bir sıra içerisinde birbirini izleyen biyolojik temelli değişikliklere karşılık gelmektedir. Büyüme ve olgunlaşma biyolojik değişmeyi gerektirir. Ancak büyüme, bir bireyin hücre ve dokularındaki artışı kastederken olgunlaşma ise, bireyin organlarının, kol ve bacak gibi uzuvlarının gelişimini fonksiyonel olarak belirtmesidir. Genetik olarak programlanmış olan ve zamanla kendiliğinden düzenli bir sıra içerisinde ortaya çıkan biyolojik temelli davranış örüntüleridir yada davranış değişiklikleri de diyebiliriz. Olgunlaşma süreci sonucunda ortaya çıkan davranış örüntülerini hızlandırmada yada geciktirme de çevresel faktörler etkili olmaktadır. Fakat davranış örüntüleri er yada geç çevresel faktörler normal kaldığı sürece onlardan bağımsız olarak ortaya çıkacaktır. Yani çocuk sonuç da kendiliğinden yürüyecek ve konuşacaktır.
- Öğrenme ; bireyin çevresi içerisinde yaşantıları yoluyla meydana gelen, oldukça kalıcı olan davranış değişiklikleridir. Öğrenme her hangi bir yaşantı ve uygulama olmaksızın oluşan olgunlaşmadan farklıdır. Büyüme ve olgunlaşma organizmanın bazı davranışları gerçekleştirebilmesi için fiziksel ve zihinsel olarak hazır olmasını sağlamaktadır. Yani öğrenme büyüme ve olgunlaşmaya bağlıdır. Büyüme ve olgunlaşma içeren kalıtımsal belirleyiciler ile öğrenmeyi içeren çevresel belirleyicilerin etkileşimleri sonucunda gelişimsel değişiklikler meydana gelir.
- Kritik Dönem / Duyarlı Zaman Aralıkları ; Gelişimde bazı özelliklerin ortaya çıkışında belirli kritik dönemler vardır bu kritik dönem görüşü embriyolojik gelişimden hareketle ortaya konmuştur. Embriyonun geliştiği ilk 12 hafta içerisinde organ dokuları farklılaşmaktadır ve bir çok organın temel yapıları ortaya çıkmaktadır bu nedenle bu zaman diliminde geçirilen hastalıklar, alınan ilaçlar ve kimyasal maddeler, organların uygun bir şekilde gelişmesini engeller ve organ

bozuklukları kaçınılmaz olur telafi edilemez ve geri dönülemezdir. Benzer şekilde doğum öncesi ve doğumu izleyen iki ve üç yıl, beyin dokusunun gelişimde en kritik dönemdir. Bu zamanda yetersiz ve dengesiz beslenenlerde zihinsel yetersizlik görülebilir. Gelişim psikologlarının çoğunluğu kritik dönem geçirildiğinde kazanılamayan bir takım özelliklerin sonradan kazanılabileceği için bu döneme Duyarlı Zaman Aralıklı dönem ifadesini kullanmayı tercih ederler. İnsan yaşamında bir çok alanda duyarlı zaman dilimleri için sadece duyarlılık söz konusudur yani önemli fakat değişmez değildir.

GELİŞİMİN TEMEL İLKELERİ

İnsan gelişimini tamamlamada bir çok genel örlütü veya ilkeler bulunmaktadır bu ilkeler bireyin gelişiminin biçimini ve derecesinin belirlemektedir. Bu ilkelerden bazıları şöyle sıralanabilir.

- 1- Gelişim süreklidir.
- 2- Gelişim birikimlidir.
- 3- Gelişim her bir dönemde; çeşitli gelişim özellikleri farklı oran ve hızlarda gerçekleşmektedir.
- 4- Gelişim düzenli ve birbirini izleyen ilerlemelerdir. Motor gelişimde; başını dik tutabilme yeteneğini, yuvarlanma yeteneği izler; daha sonra yerde sürünme, oturma, emekleme, ayakta durma, bir iki adım atma ve yürüme şeklinde devam eder.
- 5- Gelişimin belirli üç tane yönelimi vardır.
  - Gelişim baştan ayağa doğru oluşur. Doğum öncesi ilk olarak beyin ve merkezi sistem daha sonra ise vücudun alt kısmında gelişim söz konusudur.
  - Gelişim içten dışa, merkezden uzağa doğru oluşur. Bu yönelim vücudun merkezi alanlarından, dış alanlarına doğru meydana gelen hareketlerin kontrol edilmesini ifade eder.
  - Gelişim genelden özele doğru oluşur. Bu alanda bebekler önce kolları hareket ettirmeyi öğrenir daha sonra ise el ve parmaklarını oynatırlar.
- 6- Gelişim bir bütündür. Yani bir alandaki gelişim diğer alandan bağımsız değil, tüm alanların etkileşimi sonucudur.
- 7- Gelişimde bireyler arasında farklılıklar vardır. Her bir birey; zeka, kişilik ve fiziksel görünüş gibi bir çok alanda kendine özgü bir gelişim gösterir.

(Arkadaşlar ünitenin sonundaki **Gelişim Dönemleri ve Gelişim ödevleri konusu kitapta yazıldığı gibi aynen okunulması lazım** ayrıntıları bütünü oluşturan bir parça bu konularda okunulunca anlaşılır o yüzden yazılmasını gerek görmüyorum okuyunca hak verirsiniz bu ünite bitmiştir :)

3. UNITE

FİZİKSEL GELİŞİM

Fiziksel gelişim, bireylerin vücudunun fiziksel yapısındaki değişimler ile motor (hareketle ilgili) becerilerdeki ilerlemeleri ifade eder. Bireylerin fiziksel gelişimi genetik olarak getirilen özellikler ve potansiyeller ile çevrenin koşullarına bağlı olarak ortaya çıkar. Doğum öncesi gelişimde, bebeklikte, ilk çocuklukta, ikinci çocuklukta ve ergenlik yıllarında fiziksel gelişimlerin gerçekleştiğini araştırmacılar normlara dayalı olarak ortaya koymuştur. Şimdi bu dönemleri inceleyelim.

DOĞUM ÖNCESİ DÖNEMDE FİZİKSEL GELİŞİM

Doğum öncesi dönem, döllenme ile başlamakta, normal koşullarda ortalama 38 haftalık bir süre sonucunda bebeğin doğmasıyla son bulmaktadır. Bu gelişim dönemi ise dölüt, embriyo ve fetüs üç evrede açıklanır.

- Dölüt Evresi; Yaşamın başlangıcı olan döllenme, kadının yumurtalıklarında belli aralıklarla üretilen yumurta hücresinin erkeğin sperm hücresiyle kadının yumurtalığını rahime bağlayan fallop borusunda birleşmesi sonucu gerçekleşir. Yumurtalıktan gelen 23 kromozom ile spermden gelen 23 kromozomun birleşmesi sonucu "zigot" denen yumurta hücresi oluşur. Zigot hızlı bir hücre bölünmesi gerçekleştirerek fallop borusundan rahime doğru ilerler, bu sırada hücre bölünmesiyle çoğalan hücreler bir top haline gelir "Blastosist" denilen bu hücreler gerçekleştirecekleri fonksiyonlara göre gruplaşarak farklılaşmaya başlar. Blastosist rahime ulaştığı anda bölünmesini sürdürür ve bu şekilde rahim çeperine aşılır. Böylece dölüt evresi, ikinci haftanın sonunda blastosist'in rahime aşılması ile sona erer. Bu evrenin sonunda ise blastosist'in büyüklüğü, bir nokta işareti kadardır.

Döllenme sırasında erkeğin X kromozomu ile kadının x kromozomunun eşleşmesi (XX) gerçekleşir ise doğacak bebeğin cinsiyeti kız olacaktır. Ancak döllenme sırasında erkeğin Y kromozomu kadının kadının X kromozomu ile birleşirse (XY) doğacak çocuğun cinsiyeti erkek olacaktır.

Tek bir yumurta bir sperm ile dölleniyor ve zigot ilk hücre bölünmesi sırasında ikiye ayrılarak aynı genetik bileşime sahip iki farklı bebeğin gelişmesini sağlıyorsa tek veya özdeş yumurta ikizleri oluşur. Eğer üretilen iki yumurta döllenme sırasında iki farklı sperm tarafından dölleniyor ve genetik olarak normal kardeş benzerliğine sahip iki farklı bebeğin gelişmesini sağlıyorsa çift yumurta ikizleri oluşur.

- Embriyo Evresi ; yaklaşık ikinci haftanın sonunda başlayan embriyo evresinde zigot, artık embriyo olarak adlandırılır. Bu evrenin başında rahime aşılınmış olan embriyo, plasenta ve göbek kordonu yoluyla anneye bağlanır. Plasenta doğrudan anne kanı yerine dolaylı olarak sadece annenin kanındaki oksijen, besin ve diğer elementleri çocuğun kanına göbek kordonu yoluyla geçiren yapıdır. Ayrıca embriyonun içinde gelişeceği amniyot sıvı içeren amniyotik kese gelişir ve artık embriyo doğana kadar bu sıvı içerisinde gelişimini sürdürür. Daha sonra çok hızlı bir gelişim süreci başlar. Bu çerçevede; saç, tırnak, deri ve sinir sistemi gibi yapıların oluşmasını sağlayan dış doku (ektoderm); kaslar, kemikler, dolaşım, karaciğer ve sindirim sistemi gibi iç organların oluşmasını sağlayan iç doku (endoderm) tabakaları gelişir. Böylece embriyonun organları ayrılmaya ve biçimlenmeye başlar. Bu evre süresince pek çok hayati organın temel gelişimi gerçekleşir. Embriyo evresi yaklaşık sekizinci haftanın sonuna kadar devam eder. Embriyo evresi sonunda ise artık bebeğin organlarının büyük bir çoğunluğu oluşmuş ve embriyo bir insan yavrusu olarak şekil almıştır. Olumsuz çevre koşulları embriyonun biçimlenmesi ve yapısının belirlenmesinde olumsuz etki yaratır. Bu olumsuz etkiler organların biçiminin bozuk olması, işlevinde sorunlar gelişmesi, geriliklerin oluşması , düşükleri veya ölümlerin olması gibi telafisi olmayan sonuçlardır.
- Fetüs Evresi ; fetüs evresinde ise embriyo artık fetüs olarak adlandırılır. Bu evre doğum öncesi dönemin en uzun evresi olup gebeliğin yaklaşık sekizinci haftasının sonundan bebeğin doğumuna kadar geçen zaman dilimini içerir. Bu evrede embriyoda oluşan bedensel yapılar gittikçe büyür ve gelişir. Özetle bu aylardan üçüncü ayda kaslar gelişmeye başlar ve dış üreme organları şekillenir. Dış üreme organlarının şekillenmesiyle artık çocuğun cinsiyeti de anlaşılabilir. El ve ayak tırnakları göz kapağı biçimlenir. Dördüncü ayda anne, fetüsün hareketleri hisseder. Göz ve ağız hareketleri görülebilir. Beşinci ayda farklı uyuma ve uyanma ritimleri gerçekleşir. Altıncı ayda nefes alıp verebilir tutma ve kavrama refleksleri gelişir. Yedinci ve sekizinci ayda fetüs iyice şekillenir. Yedinci ayda fetüs tam olgunlaşmamış olmakla birlikte bağımsız yaşama yeteneğine sahiptir ve doğarsa hayatta kalması olasıdır. Sekizinci, dokuzuncu aylarda fetüs biçimlenmiştir. Normal koşullarda dokuzuncu ayın sonunda veya 38. Haftadan itibaren gelişimini tamamlayarak dünyaya gelir.

Doğum öncesi gelişimi kalıtım ve çevresel faktörler olumsuz bir biçimde etkiler. Kalıtsal temelli genetik kusurların yanı sıra annenin yetersiz beslenmesi, geçireceği hastalıklar, kullanacağı ilaçlar ve zararlı kimyasal maddeler, radyoaktif maddeler, sigara ve alkol, kan uyuşmazlığı, stres ve duygusal durumdaki olumsuzluklar, yaşın oldukça düşük ve yüksek olması gibi çok çeşitli faktörlerde doğacak bebeğin gelişimini olumsuz etkiler.

BEBEKLIK DÖNEMİNDE FİZİKSEL GELİŞİM

Bebekler yaşamak için gerekli fiziksel özelliklerle dünyaya gelirler ve 0-2 yaşları içerisinde çok hızlı bir fiziksel gelişim gerçekleştirir.

BEDENSEL ÖZELLİKLERİN GELİŞİMİ

Bebeklik döneminde ağırlık, boy uzunluğu, beden oranında ve vücut sistemlerinde değişimler içeren bedensel özelliklerin gelişimi gerçekleşir.

- Ağırlık ; Yeni doğan bebekler ortalama 3.2 kg ağırlığa sahip doğarlar ancak bireysel farklılıklara göre bebeklerin ağırlıkları az veya çok yönde değişebilir. cinsiyet açısından erkeklerin ağırlığı kızların ağırlığından daha fazladır. Prematüre ; erken doğan bebek. Dördüncü ayın sonunda bebek 6.2 ila 6.8 kg arasında değişir. İlk yılın sonunda bebeğin ağırlığı doğum ağırlığının 3 katı kadardır.
- Boy Uzunluğu ; yeni doğan bebeğin boyu ortalama 50 cm'dir. Erkekler kızlara göre daha uzun olabilirler. İlk yılın sonunda %50 artarak 73-78 , ikinci yılın sonunda ise %75 artarak 83-88 olur.
- Beden Oranı ; yeni doğan bir bebeğin başının uzunluğu toplam beden uzunluğunun 1/4'ü kadardır. ancak bu oran yetişkinler 1/8 oranındadır. Yine yeni doğan bebeğin bacak uzunluğunun tüm bedene oranı yaklaşık 1/3'ü iken bu oran yetişkinlerde 1/2 kadardır.
- Vücut Sistemleri ; bebekler vücutlarında yer alan sinir, dolaşım, solunum, sindirim ve boşaltım sistemlerine ilişkin çeşitli özelliklere sahip olarak doğarlar ve bu özellikleri zaman içerisinde gittikçe geliştirir. Bebeğin sinir sisteminin gelişimi, gelişim ilkeleri çerçevesinde merkezi bölgeden uzağa, vücudun iç bölgesinden dışa doğru gerçekleşir. İlk baş bölgesindeki sinirler gelişir ve sinir sisteminin gelişimi baştan ayağa doğru sürer. Kalp ağırlıkları yetişkinlere göre fazladır. Yeni doğan bebeklerin kalp atışları daha hızlı ve yaşla birlikte gittikçe azalır. Yeni doğan bebeğin solunum sistemi yeterince olgunlaşmış kaslara sahip değildir. Bu nedenle solunum, derin olmayan bir biçimde düzensiz, dikkati çekebilecek şekilde hırıltılı ve gürültülüdür. Bu durum solunumu kontrol eden kasların gelişimiyle azalır. Yeni doğan bebeğin solunum sayısı dakikada 45-50 arasında olur. Yetişkinlere ise düzenli yavaş ve yaklaşık 18'dir solunum sayısı.

Bebeğin baş ve boynuna yakın kaslarının gelişimi, bedenin daha aşağısındaki gövdeye, kollara ve bacaklara ilişkin kaslarından daha erken gelişirler.

Diş tabakaları embriyon döneminde oluşmaya başlamaktadır. Genellikle 5 ve 10. aylar arasında alt kesici dişler öncelikle çıkmaktadır. Birinci yaşın sonlarında ön dişler tamamlanır, nadir hallerde alt veya üst kesici dişlerle doğan bebekler olduğu gibi, 15. ay civarında ilk dişini çıkaran bebekler de vardır. Genetik özellikler ve tiroid hormonu diş gelişimini etkileyen etkenlerin başında gelmektedir

Doğuşta beynin ağırlığı, 300-350 gr arasında değişmektedir. Beyni, henüz tam olgunlaşmamıştır.

Bebeğin, sinir sistemi de gelişim ilkelerine uygun bir şekilde merkezden uçlara, içerden dışa doğru bir gelişim gösterir. Baştaki sinirler, ayaktaki sinirlere göre daha gelişmiştir. Ayrıca, dolaşım sisteminin gelişi incelendiğinde, bebeğin kan basıncı doğuşta çok düşüktür, altıncı haftadan sonra, artmaya başlar. Kalp, vücuda göre daha büyüktür. Kalp atışı, bebeklikte, yetişkinlerin yaklaşık iki kadardır. Bebeğin boşaltım sisteminin özelliklerine gelince böbreklerin vücuttan zararlı maddeleri atacak güçtedir. Ancak, sidik torbasının kontrol altına alınması, 12-30. aylar arasında gerçekleşebilmektedir

İLK ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE FİZİKSEL GELİŞİM (2-6 Yaş)

2-6 yaş döneminde bedensel gelişim hızı, 0-2 yaşa göre azalmıştır. Ağırlıktaki artış, birinci yaşın sonunda, doğumdaki ağırlığın üç katı olmasına rağmen, 6. yaşın sonunda ancak, yedi katı olmuştur

Doğuşta ortalama 3,5 kg olan ağırlık ilk yılda ortalama üç katına ulaşır. İkinci yıl, 3-3,5 kg'lık bir artma göstererek çocuğun ağırlığı 12 kg dolaylarına varır. Bu artış oranı, 2 yaşından sonara git gide yavaşlayarak 3 yaşında 2-3 kg; dört beş yaşlarında 1,5-2 kg'dır

Dört yaşındaki bir çocuğun boy uzunluğu ise, doğumdaki boyunun iki katıdır. İlkokul çağına doğru, boy uzamaya hızı daha da azalır. Daha sonra ergenlik çağına yeniden hızlanır

Doğumdan sonra, ilk yıllarda bebek, çok hızlı bir büyüme içindedir. 2 yaşından sonra, büyüme hızı yavaşlamaktadır. 1-2 yaş arasında boy uzaması ortalama olarak yılda 12 cm, 2-3 yaş arasında ise 8 cm civarındadır. 3-6 yaş döneminde de yıllık ortalama boy uzaması 6-8 cm arasındadır. 4 yaşına gelen bir çocuk, doğumdaki boyunun yaklaşık iki misline ulaşmıştır. 4 yaşından sonra, boy uzamasında bir yavaşlama görülmektedir

İlk iki yılda hızlı bir artış gösteren boy uzaması, giderek daha yavaş fakat sürekli bir artış gösterir. *Yaklaşık beş yaşında çocuğun kalbinin atışı 85- 105 arasında olur.* İlk yılda 20-25 cm olan boy artışı, ikinci ve üçüncü yılda 10 cm; dört ve beşinci yıllarda 5-6 cm'ye düşer; altıncı ve yedinci yıllarda 10 cm'lik bir artışla hızlanmış gibi görünmesine karşın, ergenliğe kadar ani bir artış kaydedilmez

Kız çocuklar kemik gelişimi bakımından erkek çocuklardan bir yıl ilerdedir. 3-6 yaşlarında kemikler, tam olarak sertleşmemiştir. Bu nedenle, düşmeleri halinde kemiklerde kırılma görülmez. Kemiklerin sertleşmemiş olmasının zararları da vardır; yanlış duruş ve travma durumlarında kemiklerin biçimi kolaylıkla bozulabilmektedir

Bu dönemde sinir sistemi, gelişimini büyük ölçüde tamamlanır. İki yaşındaki çocuğun beyninin ağırlığı, yetişkin beyin ağırlığının %75'i iken; 5 yaşında %90'a ulaşır

İlk diş genellikle, çocuk altı ya da 7 aylıkken çıkar ve 12 tane olan süt dişleri, 4 yaşlarına doğru tamamlanır. Normal olarak da altı yaşına doğru dişlerin değişmesi başlar ve ergenliğe kadar dişlerin sayısı oldukça düzenli olarak bir yerden ötekine artar

Genellikle 3 yaşına kadar bütün süt dişler çıkmıştır. Bu süt dişleri 6 yaşına kadar çocukların besinleri çiğneme ve sindirmelerine yardımcı olmaktadır. Çocuklar, altı yaşına ulaştıkları zaman süt dişleri düşmekte ve yerine kalıcı dişler çıkmakta olup, kalıcı dişler daimi olduğu için, diş sağlığı açısından çok önemlidir

Kalbin büyümesi, altı yaşına kadar çok hızlıdır. Kalp atış hızı da giderek azalır ve ilkokula başlama yaşına doğru yetişkininkine benzer hale gelir. Solunum sisteminin özellikle de ciğerlerin kapasitesinin gelişimi, bu dönemde oldukça yavaştır. Ancak ergenlik döneminde birden hızlanma gözlenir. Sindirim sistemi, tüm yiyecekleri sindirebilir hale gelmiştir. Temel işlevleri büyümeyi uyarmak, beden gelişmesini düzenlemek ve metabolizmayı etkilemek olan hormonlardan timus, birinci yıl boyunca ve ağırlığının en yüksek sınırını kazandığı ergenlikten önceki yıllarda hızla büyür. Tiroid ve paratiroid bezleri ve hipofiz daha düzenli bir biçimde büyür

İlk iki yıl çocuğun fizik ve zihin gelişimlerinin de hızla ilerlediği bu gelişmelerin temellerinin atıldığı yıllardır. Beslenme ve bakımın yeterliliği, duyu programlarının işlerliliği ve uyarıcı niteliği olan bir çevre ile etkinlik içinde bulunma olanaklarının sağlanması, çocuğun fiziksel olduğu kadar zihinsel gelişiminin de besleyicisidir. Çocuğun fiziksel gelişi ile zihinsel gelişimi arasında sıkı bir ilişki vardır. Toplumumuzun özdeyişlerinden olan "sağlam kafa, sağlam vücutta bulunur" sözünü, araştırma sonuçları doğrulamaktadır. İlk yıl içinde çocuğun zihinsel gelişimi, duyu gelişimi ve çalışmasıyla sıkı bir ilişki içindedir. Kas hareketleri ve duyu organları arasındaki işbirliğinin artmasıyla çocuğun zihinsel gelişiminin temelleri atılır. Zihinsel gelişimde, "duygusal-devinim" dönemi olarak adlandırılan ilk iki yıl içinde hareket olanaklarının kısıtlanması ve uyarıcı yetersizliği, çocukta ileri yaşlarda öğrenme güçlüklerine neden olabilmektedir

Çocukların, 17 yaşına kadar olan zihinsel gelişiminin %50'sinin 4 yaşına, %30'unun 4 yaşından 8 yaşına, %20'sinin ise 8 yaşından 17 yaşına kadar oluştuğu, buna mukabil çocukların 18 yaşına kadar gösterdikleri okul başarısının %33'ünün 0-6 yaş arasında almış oldukları eğitime bağlı olduğu görülmüştür

6 aylığa kadar solunum sistemi, özellikle burun delikleri ve akciğerler güçlenir ve koordineli hale gelir. Salgıları, organizmanın çalışmasında önemli olan bir çok iç salgı bezi aktif hale gelir. Beyin gelişimini sürdürür. Fetüsün beyninin 28-30. haftalarda ya da 7.-8. aylarda çalışmaya başladığı iddia edilmektedir

Yeni doğan bir bebeğin, solunum sistemi, yetişkinlerinkinden farklıdır. Bebek, doğduğunda dakikadaki solunum sayısı, 40-60 iken, 12 ayda solunum sayısı 30-35'e düşer. İlk aylardaki hızlı solunuma kaburga kemiklerinin yatay durumda olması neden olmaktadır

Bebeğin sindirim sistemi ise, anne sütünde bulunan besinleri sindirecek özelliindedir ve midenin hacmi doğuştan 30-90cm3 kadar iken, 2 yaşında 500cm3'e ulaşır. Daha sonra, sindirim sistemi diğer yiyecekleri de sindirecek hale gelir. Bebeklerin doğumdaki büyüklükleri ve doğumdan sonraki büyüme hızları, onların genel gelişimleri hakkında bize bilgi verir.

Doğum öncesi gelişimden sonra, bedensel gelişimin en hızlı olduğu dönem, doğumdan sonraki ilk yıldır. Bu yaşın sonunda çocuk, doğum boyunun yaklaşık yarısı kadar uzamış, muhtemelen 75 cm olmuştur. 2 yaşına kadar ise doğustaki boyunun üçte ikisini kazanır. Görüldüğü gibi, boyca uzama ilk yıldan sonra giderek azalmaktadır. Ortalama olarak erkek bebekler, kızlara göre tüm beden oranları bakımından biraz daha büyüktürler. Doğumdan itibaren başın en hızlı gelişen organ olduğu görülür. Örneğin, doğumda başın bedene olan oranı 1/4 iken bu oranın erişkinlikte 1/8'e düştüğü görülür.

Doğumdan 1 yaşına kadar gövde en hızlı büyüyen alanı oluştururken, bacaklardaki hızlı büyümenin bir yaşla ergenlik arasında gerçekleştiği görülür. Bedence büyümenin hızı, sosyo-ekonomik koşullara ve beslenmeye büyük ölçüde bağlıdır. Ağırlıkça artma da doğumdan sonraki ilk yılda çok hızlıdır. Fakat 2 yaşına doğru bu hızda azalma meydana gelir. Bebek, 6 aylıkken doğumdaki kilonun muhtemelen iki katına, bir yaşında üç katına, 2,5 yaşında ise dört katına ulaşır. Yeni doğmuş bir bebekte kemikler, kıkırdak halindedir. Kıkırdak dokular, zamanla kemikleşmektedir. Kemiklerin olgunlaşması kızlarda daha çabuk olmaktadır. Kemiklerin olgunlaşma derecesi, kemik yaşı olarak tanımlanmaktadır. Kemik olgunlaşması, normal büyüyen bir çocukta kronolojik yaşa eşittir.

Kaba Motor Gelişim: Kaba motor beceriler, genel kuvvet ve dayanıklılık gösterecek biçimde bacaklarda ve kollarda büyük kasların kullanımını gerektiren becerilerdir.

İnce Motor Gelişim: İnce motor gelişim; kollar, eller ve parmaklardaki daha küçük kasları koordine etme yeterliliğini ifade eder.

İKİNCİ ÇOCUKLUK DÖNEMİ (6-12)

İkinci çocukluk dönemi, genellikle 6- 12 yaşlar arasındaki zaman dilimini kapsar. Çoğu kültürlerde çocuklar bu dönemde okula başlarlar. İkinci çocukluk dönemi, ilköğretimin birinci kademesine karşılık gelir ve okul yaşantıları ön plana çıkar. Okul yıllarında, fiziksel büyüme ve motor gelişim çocuğun yaşantılarını etkiler.

İkinci çocukluk döneminde çocukların, bedensel büyüme hızı yaşamın ilk yıllarına göre yavaşlamıştır. Büyüme, ilk çocuklukta gibi yavaşlar ve kararlılık gösterir. Dolayısıyla, ikinci çocukluk; ergenlik döneminin ilk yıllarında hızlı ve ani bir büyümenin ortaya çıkışına kadar sakin ve durgun geçen gelişim evresidir.

Ağırlık: İkinci çocukluk döneminin ilk birkaç yılında ağırlık artışında yavaşlama eğilimi görülür. Bu yıllarda çocukların ortalama ağırlıkları 24 kg. dolayındadır.

Boy Uzunluğu: İkinci çocukluk döneminde, çocukların boy uzunluğundaki büyüme, ağırlıklarında olduğu gibi ilk yıllarda yavaştır. Dönemin ilk yıllarında, çocukların ortalama boy uzunluğu 127 cm. dolayındadır.

Beden Oranı: İlk çocukluk yıllarında gözlenen büyüme eğilimleri devam eder. Bacaklar, gövde gittikçe uzar ve daha çok incelir. Böylece, ikinci çocukluk yılları süresince çocuk bedeni yetişkinleri andıran bir yapıya dönüşür. Yaklaşık 12 yaşlarına geldikleri zaman çocuğun beden oranı büyüklüğü, yetişkinlerde gözlenen beden oranı büyüklüğüne oldukça yaklaşır.

Vücut Sistemleri: İkinci çocukluk yıllarında sinir, dolaşım, solunum, sindirim, boşaltım ve iskelet sistemi gibi bedensel sistemler büyümesini sürdürür.

Bu dönemde, kas yapısı ve gücü gittikçe artar. Bunun sonucunda, ince motor becerilerdeki gelişim de iyice artar.

İkinci çocukluk döneminde çocuklar, sinir, kemik ve kas yapılarının gelişmesi sonucunda bedenlerini daha fazla kontrol edebilirler. Bu çerçevede, çocukların motor gelişimi ilk çocukluk dönemindekinden daha düzgün ve daha koordineli hale gelir.

Kaba Motor Becerilerin Gelişimi: İkinci çocukluk yıllarında, okul öncesindeki koşma, tırmanma, atlama, yakalama, atma, zıplama, sıçrama, tekmeyle vurma ve denge sağlama gibi temel kaba motor beceriler iyice gelişir. Bunun sonucunda daha incelikli ve daha koordineli beceriler sergilenir.

İkinci çocukluk yıllarında gelişen denge, güç, esneklik ve çeviklik çocuğun koşma, atlama, sıçrama ve topla oynama gibi becerilerinde zariflik ve incelik ortaya çıkarır.

İnce Motor Becerilerin Gelişimi: İkinci çocukluk döneminde çocuklar, ince motor becerilerdeki yeterliliklerini geliştirirler. Bu gelişimde, duyuşal özelliklerin olgunlaşması önemli bir rol oynar. Bu dönemde, çocukların görme duyusu çok daha fazla gelişir ve işitme keskinliği artar.

İkinci çocukluk döneminin sonuna doğru, ince motor becerilerin iyice gelişmesiyle birlikte, çocukların ayrıntı, incelik isteyen etkinliklere karşı ilgileri artar ve bu etkinliklerle uğraşmak hoşlarına gider. Bu dönemde, cinsiyet açısından kızların ince motor kaslarının gelişiminde erkeklerden biraz daha ileri oldukları görülebilir. İnce motor kasların gelişimi ikinci çocukluk döneminde iyice artar. Ancak, bu kaslar ergenlik döneminde tam olarak işlevlerini gerçekleştirebilir duruma gelir.

Fiziksel Gelişimi Etkileyen Faktörler

Fiziksel gelişim, kalıtım ve çevre arasındaki etkileşim sonucunda ortaya çıkar. Kalıtsal özellikler, hormonal yapıyı kontrol ederek büyüme değerlerini etkiler. Çocuklarda bedensel yapıdaki farklılıklar çoğunlukla kalıtsal faktörlerden kaynaklanır. Bununla birlikte, çevre önemli bir rol oynar. Çocukların, genetik potansiyel çerçevesinde büyümesi çevresel koşullara bağlıdır.

Ergenlik Döneminde Fiziksel Gelişim

Ergenlik dönemi, çocukluktan yetişkinliğe geçilen bir yaşam dönemidir. Çocuklar, ergenlik döneminin başlangıç yıllarında, yoğun bir fiziksel gelişim yaşarlar. Ergenliğin bu ilk yıllarına “erinlik” adı verilir. Erinlik, ergenlik döneminin ilk yıllarındaki gelişimin fiziksel boyutlarını betimler ve ergenliğe girmenin bir işareti olarak kabul edilir. Erinlik yıllarında çocuklar çok hızlı bir bedensel büyüme gerçekleştirir. Bedensel büyüme değerinde, bebeklik döneminin sonundan itibaren çocukluğun son yıllarına kadar olan yavaşlama eğilimi, erinlikle birlikte yeniden yaşamın ilk yıllarındaki hızına ulaşır ve dikkate değer bir artış gösterir. Belirgin bir şekilde, boy uzunluğu ve ağırlıktaki artışlar, vücudun çeşitli yerlerinde tüylenmeler, büyüyen eller, iç salgı bezlerinin işleyişinde artışlar, üreme organlarında gelişmeler erinlikte karşılaşılan bazı değişimler olarak gözlenebilir. Erinlik yıllarında, cinsel olgunlaşmaysa en dikkat çekici değişimlerden biridir. Bu sebeple, belirtilen bu değişimleri anlamak için, erinlik yıllarındaki fiziksel gelişimi açıklamak önem kazanmaktadır.

Bedensel Özelliklerin Gelişimi

Erinlik yıllarında çocuklar, bedensel özellikleri açısından, çok hızlı ve ani bir bedensel büyüme gerçekleştirirler. Bu büyümenin gerçekleştiği erinlik yıllarının başlangıcını belirli bir yaşla göstermek güçtür. Bununla birlikte; genellikle kızların 10- 11 yaşlarından ve erkeklerin 12- 13 yaşlarından itibaren erinliğe girdikleri kabul edilir.

Ağırlık: Erinlik yıllarında, kız ya da erkek çocuklar hızlı bir ağırlık artışı sergilerler. Kızların ağırlıkları erkeklerden daha önce artmaya başlar. Ancak, yaklaşık 14 yaşından itibaren, erkeklerin ağırlıklarının kızların ağırlıklarını geçmeye başladığı görülür.

Boy Uzunluğu: Erinlik yıllarında, çocukların boy uzunlukları çok hızlı bir şekilde artar. Kızların erinliğe daha erken girmeleri nedeniyle, kızların boy uzunluğu ağırlıktaki gibi erkeklerden daha önce artmaya başlar. Erinlik süresince boy uzunluğundaki artış, erkekler için her yıl ortalama 10 cm. ve kızlar için her yıl ortalama 5 cm. olarak gerçekleşir. Ancak, bu büyüme değerleri bireyden bireye değişebilir. Genellikle, erinlik süresince erkeklerin 7- 12 cm. ve kızların 6- 11 cm. arasında uzadıkları belirtilmektedir. Erinlik yıllarından sonra boyca uzama yavaşlar. Boy uzunluğundaki kararlılık ise kızlarda yaklaşık 18 yaş ve erkeklerde yaklaşık 20 yaş dolaylarında sağlanır. Boy uzunluğundaki artışta da, genetik ve çevresel faktörlerin etkisi belirleyici olmakta ve bu nedenle, bireyler arasında farklılıklar gözlenebilmektedir.

Beden Oranı: Erinlik süresince büyüme, bedenin tüm organlarında aynı hızda gerçekleşmez. Ellerde, kollarda, bacaklarda, ayaklarda ve yüz bölgesinde yer alan organlarda büyüme hızı farklıdır.

Vücut Sistemleri: Erinlikte gerçekleşen hızlı fiziksel değişim ve gelişim sonucunda bedensel sistemler de büyür ve gelişir. Ergenliğin sonuna doğru bedensel sistemlerin büyümesi azalır ve yetişkin düzeyine ulaşır. Erinlikte bedensel büyümedeki artışla birlikte gençlerin kemik ve kas yapılarında dikkat çekici gelişmeler gerçekleşir. Erinlik döneminde kemiklerin boyu uzar, yapısı iyice sertleşir. Kas dokusu gelişimi de iyice artar. Kaslardaki bu gelişim, özellikle erkeklerin kuvvetinde önemli bir artışa neden olur. Bu durum, kız ve erkek arasındaki bedensel güç farklılıklarına yol açar. Bununla birlikte, bireysel farklılıklar vardır ve bazen kızların aynı yaştaki erkeklerden daha kuvvetli olabildikleri gözlenebilir. Erinlikten itibaren ergenlerde oluşan değişmelerse düzenli, bütünleşmiş ve uyumlu bir biçimde çalışan merkezi sinir sistemiyle iç salgı bezleri sistemi tarafından gerçekleştirilir. Erinlikte iç salgı bezlerinin işleyişindeki artışla fiziksel gelişim hızlanır. İç salgı bezleri vücudun çeşitli bölgelerinde yer almakta olup, çeşitli hormonlar salgırlar. Hormonlar, iç salgı bezlerinin salgıladığı güçlü kimyasal maddelerdir. Ergenlik dönemi fiziksel gelişiminde etkili olan hipofiz bezi, tiroit bezi, böbrek üstü bezi ve cinsiyet bezleri (erkeklerde testisler ve kızlarda yumurtalıklar) önemli görevler üstlenen iç salgı bezleridir. İç salgı bezleri, kan akışı yoluyla vücudun ilgili bölgelerine hormonlarını göndererek fiziksel değişimleri sağlarlar. Böylece hızlı bedensel büyüme ve bir yetişkinin sahip olduğu cinsel olgunluğu içeren fiziksel ilerlemeler gerçekleşir.

İç salgı bezlerinin işleyiş ve faaliyetlerini, beyinde yer alan hipotalamus yapısı düzenlemektedir. İç salgı bezlerinden hipofiz beziye beyinde bulunan temel bezdır. Çünkü hipofiz bezi iç salgı bezleri sisteminin temel kontrol mekanizmasıdır. Bu bez, büyümeyi sağlayan büyüme hormonunu salgılar, diğer salgı bezlerini belirli hormon çeşitlerini üretmeleri için uyarır ve denetler. Hipofiz bezinin ürettiği büyüme hormonu, bedensel büyümeyi etkileyerek, kas ve kemik sisteminin gelişmesini sağlar. Aynı zamanda hipofiz bezi, cinsiyet salgı bezlerini (erkeklerde testisler ve kızlarda yumurtalıklar) uyarır ve kontrol eder. Cinsiyet salgı bezleri; farklı türden hormonlar salgırlar. Bu hormonlar temel olarak her iki cinsiyette de bulunmakla birlikte, östrojen hormonunun üretimi kızlarda baskınken, testosteron hormonunun üretimi erkeklerde baskındır. Bu hormonlar, çocukluk süresince her iki cinsiyette de eşit miktarlarda ve düşük düzeyde üretilirken, erinlik yıllarında bu denge bozulur ve hormon üretiminde önemli bir artış oluşur. Erkek cinsiyet hormonu (testosteron) ve kadın cinsiyet hormonu (östrojen), ergenlerin cinsel olgunlaşmasında önemli rol oynarlar. Yine iç salgı bezlerinden tiroit salgı bezi, salgıları yoluyla organların gelişimine, kas ve kemiklerin büyümesine ve cinsiyet hormonlarının üretimine yardımcı olur. Böylece, iç salgı bezlerinin salgıladıkları hormonlar, erinlikte ortaya çıkan fiziksel değişimlere doğrudan yol açarlar ve yaklaşık birkaç yıl içerisinde çocukların bedenini bir yetişkin bedenine dönüştürürler. İç salgı bezlerinin hormonlarını salgılaması, ergenlik ve genç yetişkinlik süresince artmaya devam eder ve yaklaşık 20 yaş dolaylarında zayıflayarak, yetişkinlik düzeyine ulaşır. Böylece, erinlikte gerçekleşen hızlı bedensel büyüme ergenliğin sonundan itibaren gittikçe yavaşlar. Erinlik yıllarında, iç salgı bezlerinin hormonları yetersiz salgılaması, bedensel büyümede geri kalmaya, aşırı derecede salgılanmaysa normalin üzerinde bedensel büyümelere yol açabilmekte ve erinliğe erken ya da geç girişte belirleyici olmaktadır.

-ÖNEMLİ-

3 AYLIK

Baş ve boyun kontrolü gelişmiştir. (Sırtüstü yatarken kollarından çekilip kaldırıldığında baş geriye düşmez. Yüzüstü konulduğunda başını ve göğsünü yerden kaldırabilir).

- Oyuncaklara uzanır ve tutmaya çalışır.
- Elleriyle oynar.
- Sesin geldiği tarafa dönebilir.
- Uyarılara yanıtı daha bilinçlidir.
- Annesini tanır ve anneye gülümser.
- Karın üstünden sırtüstüne yuvarlanabilir.

6 AYLIK

- Desteksiz oturmaya başlar.
- Elindeki nesnelere diğer eline geçirebilir.
- Elindeki nesnelere ağızına götürebilir.
- Yabancıları tanır.

9 AYLIK

- Emeklemeye başlar.
- Mobilyalara tutunarak ayağa kalkar.
- Oyuncaklara uzanır ve tutar.
- İsmi tanır, adı söylendiğinde bakar.
- Ma-ma, ba-ba gibi heceleri söylemeye başlar.
- İlk dişi çıkar.

12 AYLIK

- Yürümeye başlar.
- Parmakları ile küçük cisimleri tutabilir.
- 1-2 kelimeyi bilinçli olarak kullanır.
- Taklit oyunlarına başlar.

18 AYLIK

- Koşmaya başlar.
- 5-15 kelimelik bir kelime hazinesi oluşur.
- Renkleri tanır.

24 AYLIK

- Merdivenleri önce çıkmayı sonra inmeyi öğrenir.
- 2-3 kelimelik cümleler kurabilir.
- Kaşık kullanmayı becerir.
- Küpleri üstüste koyabilir (7 küpe kadar).

İKİ ÜÇ YAŞ ARASI

- Düşmeden koşabilir
- Bazı çizgileri taklit eder
- Merdivenden rahatlıkla kendi başına inip çıkabilir
- Oyuncakları ile oynarken el becerilerini rahatlıkla kullanabilir
- Düğmesini açabilir
- Üç tekerlekli bisikleti sürebilir
- Tek ayak üstünde kısa bir süre durabilir
- Bir bardak suyu taşıyabilir
- Yürürken engelleri adım atarak rahatlıkla geçer , rahatlıkla çömelip kalkabilir , geri geri Yürüyebilir ,

ÜÇ DÖRT YAŞ ARASI

- Tek ayağı üzerinde uzun süre durabilir
- ayakkabısını giyer
- kendini doyurabilir ,
- düz çizgi çizebilir ,
- tek başına dolaşmaya çalışır ,
- çift ayakla 40 cm sıçrayabilir , öne takla atabilir ,
- yardımsız kaydırdıktan kayabilir ,
- çömelip kalkma hareketini rahatlıkla yapabilir ,
- oyuncakları ile oynarken el becerilerini rahatlıkla kullanabilir ,
- 40-50 cm den aşağı atlayabilir ,
- tek ayakla sıçrayabilir ,
- dans etme müzik ile beraber tempo tutma ,
- zıplayan topu eli ile tutma ,
- kağıttaki şekilleri boyar ,
- 3-4 renk eşleştirebilir ,
- aynı kartları eşleştirebilir ,

- bazı harfleri eşleştirebilir ,
- artı eksi yapabilir ,
- DÖRT ALTI YAŞ ARASI**
- Makasla kağıtları kesebilir ,
- bakarak 1 den 8-9 a kadar sayı yazabilir ,
- öğretilirse adını yazabilir ,
- sek sek oynayabilir ,
- üçgen ve kare yi kopyalar ,
- kendi giyinir kendi soyunur ,
- ayakkabısını bağlar ,
- yüzünü yıkar ,
- dişini fırçalar ,
- altı yaşında iki tekerlekli bisiklete binebilir ,
- el becerileri gözle görülür bir şekilde gelişir,

gelişim

Duyusal

4.ÜNİTE

BİLİŞSEL GELİŞİM

Bireyin zihnini kullanabilme yetisinin gelişmesidir.

PIAGET'İN BİLİŞSEL GELİŞİM KURAMI

Piaget, gelişimi biyolojik-fizyolojik bir yaklaşımla ele almıştır. Zeka; bireyin çevresine uyum sağlayabilme yeteneğidir. Örgütlenme; zihindeki düşünce ve bilgilerin bağımsız olarak düşünülmeyip birbirleriyle ilişkilendirilmeye çalışılmasıdır. Uyum sağlama; çevreye uyum sağlamaktır.(Özümleme=yeni karşılaşılan durumu zihinde olan bir şemayla açıklama. Uyumsuzluk=yeni durum için yeni şema açmak) Şema; bilgileri yerleştirdiğimiz, bireyin çevresinde bulunan nesne, olay ve olguları tanımak için zihinde oluşturduğumuz kalıplardır.

ZİHİNSEL GELİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

- 1.Olgunlaşma: Öğrenmenin ön koşulu olduğundan, belli bir düzeye ulaşmadan zihinsel gelişim de meydana gelmez.
- 2.Yaşantı: Ne kadar çok deneyim o kadar çok zihinsel gelişim.
- 3.Toplumsal aktarım: Kişi çevreden aldıklarıyla da zihinsel gelişime katkıda bulunur.
- 4.Dengeleme: Özümleme ve uyumsuzluk süreçlerinin etkileşimi sonucunda dengeleme süreci ortaya çıkar.

PIAGET'İN BİLİŞSEL GELİŞİM KURAMININ İLKELERİ

- Dönemler belli bir sıraya göre ortaya çıkar ve sıralama değişmez.
- Dönemlerin yaşanış sırası evrenseldir.
- Dönemler bir hiyerarşiye göre sıralanır.
- Bireysel farklılıklar söz konusudur.
- Her dönemde ortaya çıkan tipik gelişim özellikleri vardır.

TEMEL KAVRAMLAR

- Biliş : Algılamayı,tanımayı,akıl yürütmeyive yargılamayı içeren bilginin elde edilmesi eylemi ve sürecidir.
- Olgunlaşma : Kişinin doğuştan getirmiş olduğu potansiyelin zaman içerisinde ortaya ortaya çıkmasıdır. Belli becerileri kazanmaya hazır olunan an.
- Bilişsel Yapılar : Bireyin gerek dış dünyadan gelen uyarıları-bilgileri işlemesine ortam yaratan hazır oluşuğudur.
- Şema : Kişilere nesnelere veya olaylara onların anlamını oluşturmak için uygulanan örgütlü düşüncedir.
- Korunum : Bir nesnenin sayı veya miktar gibi özelliklerinin görünümündeki farklılıklara veya yüzeysel değişikliklere rağmen değişmeyeceğini anlama yönündeki bilişsel beceridir.
- Dengelenim : Bir denge durumu veya yeni bir duruma uyum sağlama becerisidir.
- Özümlenme : Yeni bilgiyi ve fikirleri almaya ve bunları var olan bilgilere veya şemalara uygun hale getirme işlemidir.
- Uyma : Varolan bilgiyi ayarlamayı veya şemaları yeni bilgilere ve fikirlere uydurmayı içeren işlemdir.
- Örgütlenme : Elde edilen bilgilerin daha sonra kullanılmak üzere benzerlik veya farklılıklara göre sınıflanarak gruplandırılması işlemidir.

PIAGET'İN BİLİŞSEL GELİŞİM DÖNEMLERİ

A) DUYUSAL HAREKET DÖNEMİ (0-2 YAŞ)

- Kendisini dış dünyadan ayırt etme
- Deneme yanılma öğrenmeleri
- Refleksif davranışlardan amaçlı davranışlara geçme
- Nesnenin devamlılığı: Bir varlığın göz önünden kaybolmasıyla tamamen yok olmadığıdır. Saklanan nesnelere bulma yeteneğinin kazanılmasıdır. Yaklaşık 9 aylık olduğunda kazanılır.
- Dikkatini belli nesnelere odaklayabilir
- Döngüsel tepkiler görülür

Birincil döngüsel tepki:Kendi bedenine ilişkin tepkiler:parmak emme

İkincil döngüsel tepkiler:vücudu dışındaki nesnelere yönelme

Üçüncül döngüsel tepkiler:vücudu dışında iki nesne ile.

- Taklit ve oyunlar görülür

Ertelenmiş taklit: Çocuğun görmüş olduğu bir olayı olay ortadan kalktıktan sonra tekrarlamasına ertelenmiş taklit adı verilir

B) İŞLEM ÖNCESİ DÖNEM /2-7 YAŞ

İşlem öncesi dönem kendi içinde sembolik dönem (2-4 yaş) ve sezgisel dönem (5-7 yaş) olmak üzere iki alt bölümde incelenir.

a) Sembolik İşlemler Dönemi / 2-4 yaş

Çocuk bu dönemde sözcük kullanmaya ve ilkel bir düzeyde ilk olarak bir sembol ile bu sembolün temsil ettiği nesne arasındaki ilişkiyi anlamaya başlar. Böylece çocuk "dil" ile yeni bir dünyayı keşfetmeye başlar. Bu zenginliklerden yararlanarak oyun yaşamı da zenginleşir. Bir ağacı at gibi kullanmaya, ana baba rollerine girerek taklit oyunları oynamaya başlar. Bazılarının da hayali arkadaşları vardır.

b) Sezgisel İşlemler Dönemi / 4-7 yaş

İşlem öncesi dönemin ikinci safhası sezgisel dönem (5-7 yaş) olarak isimlendirilir. Bu aşamada çocuk giderek daha karmaşık durumları deneyerek düşünmeye başlar. Bu noktada çocuk somut işlemlere doğru bir geçiş aşamasındadır. Somut olarak belirli ortamlarda düşünme kapasitesi geliştirme durumunda olmasına rağmen zihin işlemleri henüz çok sınırlıdır. Bu seviyedeki çocuklar halâ düşünce, akıl yürütme noktasında tek bir boyutu değerlendirebilmektedirler. Belirli bir işleme yönelebilir ve bu noktada zihinsel becerisini uyum yönünde kullanabilir. Oysa bir önceki aşamada çocuklar aynı durumda ben merkezli oyun şemalarını özümleyerek işleme ilgilidirler. Nesnelere sınıflandırma durumunda çoklu sınıflandırmayı gerçekleştiremezler ve tersine dönüştürme kavramının gerektirdiği işlemleri de başaramazlar

Özellikleri

- Sembolik düşünce gelişimi (nesne ya da hareketlerin bir değerini temsil etmesi)
- Dilin ve dramatik oyunların kullanılmaya başlanması (sopayı at gibi kullanması)
- Kelime hazinesinde hızlı bir artış
- Ben-merkezci düşünce Her şeyi kendi dünyasından görme ve herkesin kendi gibi olduğunu düşünme.
- Animizm; Canlı ve cansız nesnelere arasında ayırım yapamama; sihirli-majik- düşünce.
- Toplu Monolog: Karşısındakini dinlemeden, onun kendisini dinlediğini varsayarak konuşma.
- Paralel Oyun: Diğer çocuklarla yan yana oynamasına rağmen, diğerlerinin oyunlarına dikkat etmeme.
- Kişilerin sürekliliği: "Görünümü, kıyafeti değiştiğinde kişinin değişmediği" şeklinde açıklanabilir
- Akıl yürütmelerin başlaması.
- Nesnelere tek özelliğe göre sınıflama ve sıralamada
- Özelden Özele akıl yürütme: olayları geçirdiği yaşantılara göre değerlendirme
- Yapaycılık: Doğal olaylara yapay açıklamalar getirmektir.
- Odaklaşma: görev olay olgu yada nesnelere yalnızca tek yönüne dikkat edebilir.
- Tersine çevirememe

C) SOMUT İŞLEMLER DÖNEMİ 7-12 YAŞ

Bu dönemde problemin somutlaştırılması önemlidir. Başlangıçta düşünce düzeyinde, doğru yanıtı almak güç olabilir; ancak çizerek sunulduğu takdirde daha başarılı olacaktır. Mantıksal düşünce gelişmiştir. Öğrenme durumunda malzemenin somuta indirgenerek sunulması, çeşitli kavramların kazanılmasında esas alınmalıdır. Çocuk yaşamakta olduğu dönemin özelliği gereği yaparak, yaşayarak, duyu organlarından gelen duyumlarla öğrenme durumundadır. Bu nedenle kavramlardaki gizli anlamları yakalaması güçtür. Ancak somut işlemsel dönemin sonuna doğru mecazî anlamlar; okudukları metnin ana fikrini çıkarma gibi yetenekleri gelişmeye başlar. Bu dönemde çocukların özgürlük, eşitlik, adalet gibi soyut kavramları anlamlaştırması da güçtür.

Özellikleri

- Mantıksal Düşünme: Mantıksal düşünmeyle beraber bunları olay ya da nesnelere üzerinde uygulayabilme.
- Nesnelere Farklı özelliklere göre sıralayabilme
- Korunumu kazanma: Şekilsel değişme, kütlenin değiştiğini göstermez.
- Geriye dönülebilirlik; Görüntüsel değişiklik eski haline dönüşebilir; miktar değişmez.
- Çoklu sınıflama; Nesnelere birden fazla özelliği dikkate almak suretiyle sınıflayabilme.
- Somut düşünme

D) SOYUT İŞLEMLER DÖNEMİ /12 YAŞ VE ÜSTÜ

Özellikleri:

- Analiz-sentez: Nesnelere birleştirip ayırabilmektir.
- Ergen egosantrizmi: Aşırı idealizm, hayali seyyirciler.
- Soyut düşünme: A>B; B>C ise A<C
- Soyut kavrama: Özgürlük, adalet vb. soyut kavramları algılayabilme.
- Hipotezler oluşturabilme ve aralarından seçim yapabilme.
- İdeal fikir ve değer sahibi olma

ÜNİTE - 5

KİŞİLİK GELİŞİMİ

- Kişilik, bireyi başkalarından ayıran, bireyin doğuştan getirdiği (huy = mizaç) ve sonradan kazandığı Özelliklerin (karakter) bir bütünüdür.
- Duygularımız, yeteneklerimiz, huyumuz, sosyal, fiziksel-psikomotor ve bilişsel özelliklerimiz, karakter ve değerlerimiz, inançlarımız ve tutumlarımız, görüşlerimiz, vb. tüm özelliklerimiz kişiliğimizi oluşturur
- Kişilik gelişimi konusunda Freud'un Psikoseksüel Gelişim Kuramı ve Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı ele alınmaktadır.

KİŞİLİK GELİŞİMİNDE ETKİLİ OLAN İKİ TEMEL FAKTÖRLER

-KALITIMSAL : Bireyin genler yoluyla anne-babasından aldığı özelliklerdir. Bunlar; cinsiyet, göz rengi, zeka kapasitesi, fiziksel özellikler (boy, ten rengi, saç rengi ve biçimi), yaratıcılık ve düşünme kapasitesi, problem çözme becerileridir.

Anne rahminde, anneden gelen yumurta hücresi ile babadan gelen sperm hücresi birleşerek (23+23=46 kromozom) zigot meydana gelir. Zigot hızla çoğalarak insan organizmasını oluşturur.

Kalıtım, gelişimi etkileyen önemli bir faktördür ve kalıtımın kapsamını annenin yumurta ve babanın sperm hücrelerinde bulunan 23'er adet kromozom belirlemektedir. Her kromozomda 20.000 gen bulunmaktadır.

Kişinin tüm genetik özelliklerinin kodlandığı DNA'lar bu genlerde bulunur. Genlerdeki DNA'lar organizmanın anahtarlarıdır, genetik şifreleri ihtiva ederler. Organların oluşumu, diğer genlerin düzenlenmesi, organizma için yaşamsal öneme sahip olan enzimlerin salgılanması vb. DNA tarafından yönlendirilir.

Genler baskın ve çekinik olmak üzere 2 türdür. Baskın genler özelliklerini dölüte geçirir. Anne babadan çocuğa kalıtım yoluyla geçen yapıya Genotip denir. Fenotip ise bu genetik yapının dışarıdan gözlenebilen şeklidir. Zeka ve bedensel özellikler büyük oranda genotiple belirlenir.

Cinsiyet tamamen kromozom düzeniyle belirlenir. Canlı hücrelerinde 23 çift kromozomun bir çifti cinsiyet kromozomlarıdır. X ve Y olmak üzere iki tip cinsiyet kromozomu vardır. XX: Kadın cinsiyet hormonu, XY: Erkek cinsiyet hormonudur.

⇒ Fenotip çevre tarafından etkilenir. Örneğin; zekanın sınırları Genotip tarafından belirlenir. Ancak gözlenen zeka, gerek rahim içindeki çevre, gerek doğum sırasındaki olaylar, gerekse doğum sırasındaki çevre tarafından belirlenir. Bununla birlikte çocuğun göz rengi kesin olarak genotiptir.

⇒ Kalıtım önemli ölçüde gelişimin fiziksel ve zihinsel alanlarında etkilidir.

2-ÇEVRESEL : Çevre faktörü 3 evrede incelenir.

I-Doğum öncesi

II-Doğum Sırası

III- Doğum sonrası

I-Doğum öncesi=Anne karnında geçen süredeki dış etkilenmeleri kapsar.

⇒ Örn. Annenin sigara dumanı olan bir çevrede yaşaması, yüksek gürültülü bir çevrede yaşaması.

II-Doğum sırası=Fetüsün (bebeğin) oksijensiz kalması, kordon dolanması, uzman olmayanların bilinçsiz müdahaleleri doğum sırasında yaşanan olumsuzluklardır.

III-Doğum sonrası=Beslenme düzeni, hastalık ve kazalar, aile yapısı, eğitim olanakları, arkadaş çevresi gibi etkenlerdir.

-AİLENİN ÇOCUK YETİŞTİRME TARZLARI: Aile içinde bebeğe yaşamının ilk yılında gösterilecek sevgi ve sıcak yakınlık, onun temel güven duygusunu kazanmasında önemli rol oynamaktadır.

Her davranış için katı kurallar koyan, cezalandırıcı, istek ve dileklerin açıklamasını engelleyen sınırlandırıcı ana-babaların çocuklarının, kuralcı, otoriter, çocuklara karşı düşmanca davranan, despot oldukları gözlenmiştir.

Anne-baba, çocuğun davranışlarını ne aşırı derecede kontrol edip kısıtlamalı, ne de çocuğun her istediği şeyi yapmalıdır. Tutarlı ve güven verici bir tutuma sahip olmalıdır.

-AİLENİN PARÇALANMASI: Ailenin dağılması, boşanmalar, tüm çocuklar için sancılıdır, acı vericidir. Küçük çocuklar daha çok etkilenmekte, hatta olaylardan kendini sorumlu tutmaktadır. Büyük yaşlardaki çocuklar ise boşanma olaylarını daha kolay kabul etmektedirler.

-ÇOCUKLARIN DOĞUŞ SIRASI: Ana-babalar ilk çocuklarından çok şey beklerler.

İlk çocukların yüksek motivasyonlu, hırslı, başarılı, kurallara uyan bireyler olarak yetişmelerini beklerler. Buna rağmen kendilerine güveni azdır. Temkinli ve tutuculardır.

Sonuncu doğan çocukların özellikleri de ilk çocuklara benzeyebilir. Ancak ilk doğanlar genellikle erken olgunlaşırken sonuncular, uzun süre çocuksu kalabilirler. İlk doğanlara göre daha çok ilgi çekmeyi başarabilirler.

Ortanca çocuklar ise, eğer cinsiyet farkı vb. istenilen özellikleri yoksa, ilgi odağı olamazlar. Çok fazla ilgi görmedikleri için, daha bağımsızdırlar. Akranlarıyla daha iyi ilişki kurarlar. Daha mutlu olurlar

- Kişilik gelişimi konusunda Freud'un Psikoseksüel Gelişim Kuramı ve Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı ele alınmaktadır.

FREUD'UN PSİKOSEKSÜEL GELİŞİM KURAMI

Freud'un Kişiliğin Yapısı, Örgütlenmesi ve Gelişimine İlişkin Kurumsal Yaklaşımları

- Topografik Kişilik Kuramı
- Yapısal Kişilik Kuramı
- Psikoseksüel Gelişim Kuramı

Topografik Gelişim Kuramı

- Bu kuram bireyin bilişsel etkinlikleriyle ilişkili olup, insan davranışlarının bilinçten öte, bilinç altı ile ilişkili olduğunu vurgular.
- Freud, bireyin çeşitli bilişsel etkinliklerinin bilince uzaklıklarını saptamayı amaçlamış ve bilişsel içeriklerin belirli biliş bölgelerinde bulunduğunu söylemiştir.
- Bilinç: Bireyin herhangi bir anda farkında olduğu yaşantılarının bulunduğu bölgedir.
- Bilinç Öncesi: Bireyin ancak dikkatini zorlayarak hatırlayabildiği yaşantılarının bulunduğu bölgedir.
- Bilinç Dışı: Bireyin farkında olmadığı, dikkatini zorlansa bile bilince çıkaramadığı, hatırlayamadığı olayların barındığı bölgedir.

Yapısal Kuram :

- Freud' göre kişiliği oluşturan üç yapı vardır:

- İd, ego ve süpereo.

İd:

- Kaltımsal olarak gelen içgüdüleri içeren yapıdır.
- Ruhsal enerji kaynağı olan İd, ego ve süperegona çalışması için de gerekli olan enerjiyi sağlar.
- İd zevk ilkesine göre çalışır ve bütün isteklerin hiç beklenmeden doyurulmasını ister.

Ego:

- İd'i denetleyen yapıdır.
- Kişiliğin yürütme organı olan ego, gerçeklik ilkesine göre çalışır.
- Ego'nun görevi, id'in isteklerini süpereo elverdiği ölçüde yerine getirmektir.
- İd ile süpereo arasında meydana gelen çatışmalarda uzlaşma sağlamakla yükümlüdür.

Süpereo:

- Çocuğa ailesi ve toplum tarafından aktarılan değerleri, ahlak kurallarını yansıtır.
- Kişiliğin bu yönü kusursuz olmak için çabalar.
- Vicdan ilkesine göre çalışan süpereo, hem id'den gelen ve kabul edilemeyecek olan istekleri bastırmaya çalışır, hem de egoyu kusursuz olmaya yöneltmek için çalışır.

Freud,

- Kişilik gelişimi bakımından ilk çocukluk yıllarındaki yaşantıların önemini vurgular.
- Normal gelişimin sağlanması için gelişimin her döneminde bireyin temel ihtiyaçlarının doyurulması gerekir.
- Eğer bu temel ihtiyaçlar karşılanmazsa kişilik gelişimi engellenir.

Freud'un psikoseksüel gelişiminin beş temel dönemi:

1. Oral Dönem (0-1 yaş) ,
2. Anal Dönem (1- 3 yaş) ,
3. Fallik Dönem (3 - 6 yaş)
4. Gizil Dönem (6-12 yaş)
5. Genital Dönem (12 - 18 yaş)

1. Freud'un psikoseksüel dönemlerinden **Oral Dönem (0-1 yaş):**

- Temel haz kaynağı emmedir.
- Emme, pasif ve bağımlı bir davranıştır.
- Freud' a göre, anne ya da annenin yerine geçen yetişkin tarafından çocuğun memeden erken kesilmesi ya da aksine uzun emzirmesi, onun bu döneme bağımlı olmasına neden olmaktadır.

2. Freud'un psikoseksüel dönemlerinden **Anal Dönem (1- 3 yaş):**

- idrar ve dışkı çıkarma ile ilgilidir.
- Cinsel haz dışkılama bölgesine yoğunlaşır.
- Çocuk bu dönemde kendini ve çevreyi kontrol etmeyi öğrenir.
- Katı ve baskıcı bir tuvalet eğitimi veren anne-baba, çocuğun bu dönemde bağımlı kalmasına neden olur ve bu tutum çocuğun ilerde kişilik yapısına olumsuz etki etmektedir.

3. Freud'un psikoseksüel dönemlerinden **Fallik Dönem (3 - 6 yaş):**

- Çocuklar bu dönemde cinsel organlarından zevk aldıklarını farkedirler.
- Karşı cins ebeveyne açık olarak daha fazla sevgi gösterisinde bulunur.
- Freud'a göre, erkek çocuk annesine (Oedipus kompleksi), kız çocuk ise babasına (Elektra kompleksi) cinsel İçerikli bir sevgi besler.
- Anne-baba ya da onların yerine geçen yetişkinler, çocuklara sıcak ve sevgi dolu bir şekilde davranmalıdırlar.

- Çocuklar bu dönemde yetişkinlerini model alarak cinsiyet rollerini kazanmaya başlarlar.

4. Freud'un psikoseksüel dönemlerinden **Gizil Dönem (6-12 yaş):**

- Çocuk cinsiyetle ilgili konulardan hoşlanmazlar ve kendilerini oyuna verirler.

- Freud'a göre, davranışın kaynağı olan cinsel ve saldırgan kökenli enerjiler bu dönemde, öğrenme, merak ve araştırma etkinliklerinde kullanılmaktadır.

- Ergenlik fırtınası öncesi durgunluk olarak görülür.

5. Freud'un psikoseksüel dönemlerinden **Genital Dönem (12 - 18 yaş):**

- Hızlı bir fiziksel gelişme vardır.

- Ergen ebeveynle ilişkilerini düzenlemek, çatışmalarını çözmek için ihtiyacı vardır.

ERİKSON'ın PSİKO-SOSYAL GELİŞİM KURAMI

Bu KuramA göre insanın yaşamında sekiz kritik dönem vardır:

1. Temel Güvene Karşı Güvensizlik (0 - 1 yaş):

- Bu dönemde bebekler çevrelerindeki dünyaya güvenebilecekleri ya da güvenemeyeceklerine ilişkin temel duygular edinirler.

- Bu süre içinde çevresindekilerle ilişkilerinin niteliği çocuğun temel güven duygusunu etkiler.

2. Bağımsızlığa Karşı Utanma ve Kuşkuculuk (1 - 3 yaş):

- Çocuğun yürümeye ve konuşmaya başlaması ile ailesine olan bağımlılığı azalmaya başlar. Kendi çevrelerini kontrol etmek, güçlerini göstermek isterler.

- Anne-babanın aşırı koruyucu ya da baskıcı tutumu, çocuğun kapasitesine yönelik kuşkulara ve utanç duygusuna yol açacaktır.

3. Girişimciliğe Karşı Suçluluk Duygusu (3 -6 yaş):

- Çocuğun motor ve dil gelişimi, onun daha meraklı olmasına ve daha atılgan olmasına olanak sağlar.

- Çocuğun kendini ve çevresini keşfedebilmesi için yetişkinlerin gerekli yaşantıları kazanmasına olanak sağlaması gerekir.

- Doğal merakından dolayı çok sık azarlanan ve engellenen çocukta suçluluk duygusu gelişir.

4. Çalışkanlığa Karşı Aşağılık Duygusu (6-12 yaş):

- Çocuğun okula başlamasıyla sosyal dünyasında büyük bir genişleme meydana gelmiştir.

- Çocukta iş planlama, işbirliği yapma, öğrenme ve iş başarma özel bir öneme sahiptir.

- Başarma çalışkanlık duygusunu getirir.

- Çocuğun kendine ve yeteneklerine karşı olumlu bir tutum geliştirmesine yardım eder.

- Çocukların çabaları desteklendiğinde, çalışma ve başarılı olma davranışları gelişir; ancak sürekli olarak eleştirilen, desteklenmeyen, beğenilmeyen çocuklar aşağılık duygusu geliştirirler.

5. Kimlik Kazanmaya Karşı Rol Karmaşası (12 - 18 yaş):

- "Ben kimim?", "Çocuk mu yoksa yetişkinmiyim?" soruları çok önemlidir.

- Ergen bu dönemde arayış içindedir.

- Eğer başarılı bir şekilde kimlik kazanma sorununu çözerse, kendine güvenen bir kişi olarak yaşamını sürdürebilir ve başarılı olur.

- Aksi durumda rol karmaşası, yaşamın gelecek dönemlerinde de bu kriz çözülünceye kadar devam eder.

6. Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık (18 - 26 yaş):

- Ergenlik döneminde kimliğini bulan birey, kimliğini kaybetme korkusu olmadan başkalarıyla yakın ilişkiler kurar.

- Aksi durumda, başkalarıyla dostluk ilişkisi kurmada güçlük çeken birey, psikolojik bir yalnızlığa itilebilir.

7. Üreticiliğe Karşı Verimsizlik (Orta yetişkinlik):

- Kişi önceki dönemleri başarılı olarak atlattıysa bu dönemde üretken, verimli ve yaratıcıdır.

- Çocuk yetiştirerek, evi dışında topluma yararlı işler yaparak verimli olmaya çalışır.

- Bunlardan mahrum olan bireyler bir işe yaramama duygusuna kapılabilirler.

8. Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk (Yaşlılık):

- Üretken geçen bir yaşamın sağlamış olduğu doyum ile yıllarını anlamsız geçirmenin umutsuzluğu arasındaki çatışmadır.